

prof. dr hab. Tomasz Chachulski

Instytut Badań Literackich PAN

Przeciwko kanonom

Dlaczego powinniśmy w dzieciństwie i wczesnej, szkolnej młodości – przed ustawowym osiągnięciem pełni praw obywatelskich – przeczytać określone książki?

– wbrew temu, co można coraz częściej usłyszeć i przeczytać, literatura nadal jest najważniejszym medium poznawania świata i ludzi;

– struktura artystyczna dzieła literackiego ma charakter całościujący i budujący, kształtujący; obcowanie z nią jest kluczowe dla budowania osobowości dążącej do wewnętrznej integracji człowieka, a ta pozwala mu na zajęcie racjonalnego i pozytywnego stanowiska wobec ludzkich doświadczeń;

– dzieła, a zwłaszcza arcydzieła literackie zostały napisane lub są pisane określonym językiem, ich czytanie formuje wyobraźnię i język czytającego, poszerza granice jego świadomości i rozumienia, kształtuje język, którym się posługuje – pod tym względem tworzy ten wymiar jego osoby;

– każda literatura narodowa jest unikatowa; mamy sytuację zasadniczo inną niż wiele sąsiednich krajów, a historycznie rzecz biorąc, polska literatura w stopniu większym niż w innych społeczeństwach pełniła i pełni funkcję określania tożsamości; zasadnicza różnica polega na walorze historyczności, a ten właśnie w ogromnym stopniu waży na tworzeniu kanonu, ale nie determinuje go;

– z kanonem jest podobnie jak z tradycją: oddziałuje na nas, ale i my oddziałujemy na niego, dokonując określonych wyborów; każde pokolenie powinno na nowo tworzyć podstawy literackiego kształcenia, tymczasem – szczególnie w odniesieniu do literatury dawnej i dziewiętnastowiecznej – ponawiamy wybory sprzed stu lat, pozostając jednocześnie w tak odmiennej sytuacji społecznej, cywilizacyjnej, kulturowej i politycznej. Pytanie zatem, czy wybory dokonane przez naszych prapradziadów lub systematycznie nam narzucane powinny zostać utrzymane w mocy / czy i dlaczego powinniśmy je przyjmować?